

VI. Tranekjær-Amt.

Tranekjær-Amt, som er samlet med Nyeborg-Amt, og har fælles een Amtmand og een Amtsforvalter, udgjør

Den Øe Langeland.

Den Øe Langeland (saaledes kaldet af sin langagtige Figur) ligger i det store Belt paa Fyhns østre Side, samt Siællands og Lollands vestre Side, imellem den 54. Grad, 44 Minuter, og den 55. Grad, 11 Minuter. Det er 7 Mile langt, og en god Miil bredt somme Steder; men paa nogle andre Steder er det ei saa bredt, Længden af Landet regnes fra Houborg mod Norden indtil Gulstav mod Sønden. Langeland ligger høit og smukt, er meget frugtbart paa Rug, Byg, Erter og Havre. Den søndre Kant af Landet er langt mere frugtbar end den nordlige Kant.

Paa Landet findes en Deel høie Bakker eller Bierge, af hvilke de høieste ere Fakkebjerg, Blokoberg og Reebjerg, hvilke kan sees langt ude i Havet. Paa Landet ere to Skibshavne for Fartøier, nemlig ved Stoense, 3 Mile fra Rudkjøbing, og ved Riftinge, som ligge to Mile fra Rudkjøbing, og ligge alle under eet Toldsted; men den Havn ved Riftinge er den sikkerste og beste. Fra landet udføres aarlig en god Deel Fedevahre, nemlig: Ost, Smør, sallet Kiød, Skind, Uld, Honning, og en tre til fire tusinde Tønder Korn, med landets egne Fartøier. Skov findes til tilstrækkelig Fornødenhed af Bøg, Eeg, Elle- og Asketræer, foruden ung Skovs Opelskning i Overflødighed. Allehaande Vildt af stort og smaat, samt Fuglevildt af Snepper, Bekkesiner, Brøkfugle, Agerhøns, Kramsfugle, saa og Strandfugle af Vildgiæs, Vildænder etc. forefindes her. Ved alle Herregaardene ere der Fiskedamme med fersk Fisk; men af Strandfiskeriet, især paa den østre Kant, haves Torsk, Sild, Aal, Makreel, og Flyndre for got Kiøb, da Stranden er saa nær.

Dette land tilhørte udi det trettende Aarhundrede nogle Prinzer af det kongelige Blod, under Navn af et Fyrstendømme. Men nu omstunder kaldes det et Grevskab, efterdi det for den sidste Deel hører til og ligger under det grevelige Ahlefeldtske Slot Tranekjær, og er et af de beste og meest importante Grevskaber i Danmark. Aar 1671 blev

det oprettet til et Grevskab af Groskanzler Friderik Ahlefeldt for hans Descendenter. Paa Landet ere 14 Landsbyekirker, som Grevskabet eier allesammen; men Kiøbstædens Rudkiøbings-Kirke tilhører Kongen. Foruden Grevskabet er her paa Landet 6 komplette Herregaarde, nemlig: Faareveile, Hiortholm, Holmegaard, Møllegaard, Nedergaard og Steensgaard. Af ukomplette Gaarde ere disse 9, nemlig: Broelykkegaard, Æggelykke, Hegnet, Lykkesholm, Skousgaard, Skousboe, Vestergaard, Fodslette og Nyegaard, Meiergaarde. Af det Gods paa Langeland, som den grevelige Ahlefeldtske Familie har tilkiøbt sig foruden Grevskabet, er indrettet et Stamhuus, kaldet Ahlefeldt, Grevskabet har Birketingsret lige til Høisteret.

Tilforn holdtes Landstinget i Rudkiøbing, men blev Aar 1677 forflyttet til Fyhn. Amtstuen paa Langeland blev Aar 1699 forflyttet til Nyeborg. Udi de ældre Tider har her ligget et Slot, kaldet Kroager, hvoraf findes nogle Rudera, ligeledes en gammel Fæstning, kaldet Houborg, med dobbelte Grave, tæt ved Stranden paa den yderste Pynt af Landet, lige over for Sprogøe. Paa den vestlige Side af landet ved Klausbølle, findes ogsaa Kiendetegn af et Slot, kaldet Holms-Slot; og ved Bodstrupmarker findes ogsaa Grave og Grundstene af et andet Slot, kaldet Haugaard. Men alle disse Slotte synes at være anlagte til Søerøverie, og ere siden nedbrudte ved Tranekiær-Slots Bygning og Befæstning.

Hele Landet staaer under Stifamtmanden over Fyhn, undtagen Kiøbstæden Rudkiøbing, som staaer under Stifamtmanden i Lolland. Dette land, som kaldes Tranekiær-Amt, deles i to Herreder, som ere: 1) Sønder-Herred, og 2) Nørre-Herred. Paa Langeland er en eeneste Kiøbstæd, nemlig Rudkiøbing; dernæst 15 Kirkesogne, 65 landsbyer, 12 Herregaarde, 15 Veirmøller og 15 Byer, hvis Navne endes paa Bøller. Man beskriver nu hvert Herred og dets tilhørende Kirkesogne især, nemlig:

A. Sønder-Herred.

Sønder-Herred indbefatter 7 Landsbye-Kirkesogne, hvilke ere: 1) Tryggelev-Kirkesogn; 2) Fodslette-Sogn; 3) Maglebye-Sogn; 4) Longelse-Sogn; 5) Fuglsbølle-Sogn; 6) Humble-Sogn; 7) Lindelse-Sogn.

Vi merke nu hvert Kirkesogn i Særdeleshed, nemlig:

1) **Tryggeløv-Sogn**; dertil hører Tryggeløvbye, som er deelt i fire Parter, som kaldes Baller, nemlig: Nørreballe; deri ligger et Bierg, kaldet Pavebjerg, og en Gaard, kaldet Pavelundsgaard; Østerballe, Sønderballe, Kinderballe. Udi denne Bye er en Veirmølle; derved ligger Tryggeløvgaard, en Meiergaard. Lykkesgaard, en Herregaard, men er ukomplet.

2) **Fodslette-Sogn** er Annexet til Tryggeløvkirke. Dertil hører Fodslettebye. Hiortholm, en Herregaard, hvis Hovedgaardstaxt er 62 Tdr. 1 Skp., Skovskyld 2 Tdr. 2 Skpr. 1 Alb.

3) **Maglebye-Sogn**; hvis Kirketaarn er Aar 1762 prydet med et ottekantet Spiir 40 Alne høit, tækket med Spaan, og paa Fløistangen prydet med en Kobberkugle og Kobberfløi. Til Sognet hører Kirkebyen Maglebye; Broelykkegaard, en ukomplet Herregaard; Søegaard; Holmegaard, den ældste Herregaard paa Landet, hvis Hovedgaardstaxt er 25 Tdr. 4 Skpr. 2 Fkr. 2 Alb., Skovskyld 2 Skpr. 2 Alb., Mølleskyld 1 Td. Badenkop; Fiskerleie; Norderbrobye; Sønderbrobye; Bogøe, en Øe af 20 Tdr. Land. En anden liden Øe, kaldet Laag, af 5 til 6 Tdr. Hartkorn. Nok en mindre Øe, kaldet Bok, hvorpaa groer lidet Græs.

4) **Longelse-Sogn**, som tilforn har ligget under Nørreherred, men ligger nu under Sønderherred. Dertil hører Kirkebyen Lungelse eller Longelse, hvis Kirke er prydet med et Orgelværk. Nørre-Longelse; Peerstrup; Askemose; Tagemosegaard; Møllegaard, en Herregaard, hvis Hovedgaardstaxt er 11 Tdr. 5 Skpr. 2 Fkr., Skovskyld 1 Skp. 1 Fkr. 1 Alb., Mølleskyld 4 Skpr, Spotsbjerg-Huse. Her er ogsaa en Færgesgaard, hvorfra Overfarten skeer fra Langeland til Falster.

5) **Fuglsbølle-Sogn** er Annexet til Longelse-Kirke. Dertil hører Kirkebyen Fuglsbølle, hvori er et Hospital til 4 Lemmer. Skousboe, en ukomplet Herregaard; Vesterby; Skaremosegaard; Flademosegaard.

6) **Humble-Sogn**, hvis Kirke har to Liigkapeller. Til Sognet hører Kirkebyen Humble, som har sit Navn af Kong Humble, som siges efter Fortælning at være begravet i et Bierg der i Sognet. Haubølle. Vestergaard, en ukomplet Herregaard. Hesselbjerg. Kiedebye. Hagenbye. Ristinge, er en

Peninsel eller Halvøe, hvor der er en sikker Havn for Fartøier og et Ladested for Kiøbmænd. Hennemved. Brandsbye. Hverkinge. Helsned. Ourebye Lakkebøllegaard. Skousgaard, en Herregaard, som er ukomplet.

7) **Lindelse-Sogn.** Dertil hører Kirkebyen Lindelse, som har 14 Gaarde, 23 Huse. Hennemved, af hvilken Bye det halve, nemlig 12 Gaarde og 5 Huse, hører til dette Sogn, men det øvrige halve hører til Humble-Sogn. Herslev, har 15 Gaarde, 8 Huse. Illebølle, har 17 Gaarde, 17 Huse. Vindebye, har 12 Gaarde, 14 Huse.

B. Nørre-Herred.

Nørreherred indbefatter eet Kiøbstædsogn, nemlig Rudkiøbing, og syv Landsbye-Kirkesogne, hvilke ere: 1) Den Kiøbstæd Rudkiøbing-Kirkesogn; 2) Skrøbeløv-Sogn; 3) Snøde-Sogn; 4) Stoense-Sogn; 5) Tranekiær-Sogn; 6) Tollebølle-Sogn; 6) Cimmerbølle-Sogn; 8) Bødstrup-Sogn.

Vi merke nu hvert Kirkesogn i Særdeleshed, nemlig:

1) Den Kiøbstæd **Rudkiøbing-Kirkesogn.**

Rudkiøbing, en middelmaadig stor Kiøbstæd, beliggende omtrent midt paa Langelands vestre Kant. Den er i fordum Tid kaldet Lavindskiøbing. Polihøide er 45 Grader, 9 Minuter. Paa Byens tre Landsider sees endnu Kiendetegn af Volde med fem Bastioner og Grave, samt to Porte. At Byens første Anlæggelse er meget gammel, maae man slutte af dens Privilegier, som ere fra Aar 1296 og 1355. Byens Kirke er maadelig stor med Taarn og Spiir, som tiener de Seilende til et Sømærke. Til tolv Fattige ere bygte Fattigboder. Byens Handel og Næring er med Korn og Fedevahre, som udføres med Byens egne Fartøier, som fare paa Kiøbenhavn, Norge og Holsteen, saa og paa Fragt til og fra Østersøen. Byens Magistrat er en Byefoged, som holder Byeting paa Raadhuset hver Tirsdag. Den agende Post fra Kiøbenhavn ankommer hver Mandag- og Fredageftermiddag, og afgaaer Tirsdag og Løverdag. Krammarket holdes den 27. Junii og 9. Oktobr.; Heste- og Qvægmarked holdes den. 3 Oktbr. paa Skrøbeløv-Hede; og Hestemarked holdes hver Onsdag i Fasten.

2) **Skrøbeløv-Sogn** er Annexet til Rudkiøbing-Kirke. Til Sognet hører Kirkebyen Skrøbeløv. Gammel Skrøbeløv. Svenstrupgaarde. Torpe, Pudselykkegaarde. Kragholm. Henninge. Faareveile, en stor og important Herregaard, som har i fordum Tid været stærk befæstet. Gaarden menes at have sit Navn af den Viig, som løber ind for Gaarden i Stranden, og derfor kaldet Forveile. Paa Gaarden har tilforn været et Kirkekapel til Gudstieneste. Dens Hovedgaardstaxt er 47 Tdr. 7 Skpr. 1 Alb., Skovskyld 2 Tdr. 3 Skpr. Søsvertorpegaarden. Vindeltorpegaarde. Blangshauge.

3) **Snøde-Sogn**; hvis høie Kirketaarn tiener de Søefarende til et Sømærke. Dertil hører Snødebye. Steensgaard, en Herregaard af smuk Bygning, anlagt paa to Banker, hvorimellem er en liden dyb Søe, har skiønne store Skove. Denne Gaard er Aar 1577 bleven kaldet Krogager, og stod paa et andet Sted i Løkken, men er forfløttet og opbyggt Aar 1685. Dens Hovedgaardstaxt er 53 Tdr. 1 Alb., Skovskyld 12 Tdr. 1 Fkr. Lillesnøde. Ægebølle. Paa den yderste Pynt af Landet her i Sognet er en Plads, kaldet Houborg, med Grave om, som skal have været den Sørøvers Hogenhuus Fæstning.

4) **Stoense-Sogn** er Annexet til Snødekirke. Dertil hører Kirkebyen Stoense, hvor der er en god Skibshavn Nyegaard, er ukomplet og en Meiergaard, som hører under Grevskaftet Ahlefeldt. Hovskov. Houborg. Skattebølle, er nu tre Bøndergaarde, men har tilforn været en liden Herregaard, kaldet Skattebøllegaard.

5) **Tranekiær-Sogn**. Paa den søndre Side i Tranekiærkirke er det grevelige Ahlefeldtske Begravelseskapel med Marmorpillere, Jerndøre og Vaabener. Til Sognet hører Tranekiærbye. Tranekiærslot, er den grevelige Ahlefeldtske Residenz, beliggende paa Landets østre Kant, halvanden Miil fra Rudkiøbing; har i fordum Tid været en stærk Fæstning, omgivet med meget tykke Mure og høie Taarne, som ofte har i fordum Tid været beleiret og indtaget, nemlig Aar 1534 og 1535. Dette Slot ligger paa et temmelig høit Bierg eller Bakke, hvortil Opkiørselen falder noget besværlig. Dette Slot blev med flere adelige Gaarde oprettet af Kong Kristian den Femte Aar 1672 den 20. Junii til et Lehngrevskab for den da værende Groskanzler

Friderik Ahlefeldt, samt hans Afkom paa Sværdsiden. Slotsbygningen er nu efter moderne Arkitektur forandret og opbyggt. Paa Slottet er ingen Kirke; men i Tranekiærbye, som ligger strax ved Slottet, ligger Tranekiærkirke. Slottets Hovedgaardstaxt er 44 Tdr. 3 Fkr., Skovskyld 6 Tdr. 6 Skpr. 2 Alb., Mølleskyld 1 Td., Frihedsgods 100 Tdr. Slottet er omgivet med Skove, Eng og Søer; og paa den østre og vestre Side af Slottet ere Alleer igiennem Skoven lige ned til Stranden. Korsebølle, en Sædegaard, oprettet Aar 1719. Pæregaard, en liden Sædegaard. Boetoftebye. Strandbye. Udi Tranekiærsgn har været fem Søer med Dæmninger. nemlig Svansagersø, Æmpegaardsø, Pladesø og Tranekiærsoe, hvilke ere afløbne, og er nu Ængbund; men den femte, nemlig Borresø, bruges endnu til Fiskerie. Den store Aasøeskov har formodentlig i de allerældste Tider været Agerland, eftersom Ager-Ren sees endnu i Skoven.

6) **Tollebølle-Sogn** er Annexet til Tranekiærkirke. Dertil hører Kirkebyen Tollebølle. Klausbølle. Skebjerg. Trellesvig. Steensgade, i hvilken Bye ligger Steensgadesøe, hvori er Giedder, Aborner og Aal. Lykkebye. Lismose. Blegholm, en liden Søegaard. Thottisholmgaard. Tiørntvedgaard. Biergebyegaard. Klausbøll. Udi en stor Eng vesten for Byen Klausbølle ved Stranden er en stor Holm paa en Banke med Grave og Volde om, hvor man seer Rudera af et gammelt Slot, kaldet Holmslot, som menes at have været en Søerøvers Fæstning.

7) **Cimmerbølle-Sogn** ligger midt paa Langeland ved Skoven og Stranden, hvoraf kan haves Aal, Flyndre, Sild, Torsk, Makrel og Hornfisk. Dertil hører Cimmerbølle-Kirkebye. Rullepille. Lollesgaard. Rivbjerg. Kassebølle. Biskopstorp.

8) **Bødstrup-Sogn**. Dertil hører disse Byer: Bødstrup. Svalebølle. Helletofte. Leibølle. Æmmerbølle. Fæbek. Nestebølle. Ægelykke, en Herregaard, som er ukomplet. Sieøe, en liden omflydt Øe. Skovøe. Nedergaard, en Herregaard, hvis Hovedgaardstaxt er 48 Tdr. 2 Skpr. 2 Fkr. 2 Alb., Skovskyld 2 Tdr. 2 Fkr. 2 Alb. Heinedgaard, en ukomplet Herregaard, hvis Gods er lagt under Ægelykke.

Kilde: Nicolay Jonge,
Kongeriget Danmarks chorografiske Beskrivelse.
Kiøbenhavn 1777
Johan Rudolph Thieles Bogtrykkerie og paa hans Forlag, boende i store
Helliggieststrædet No. 150